

A
NŐ-EMANCIPATIO.

Írta

és a győri ismeretterjesztő egyletben 1872-ik deczember hó 15-én

felolvasta:

Dr. Pisztóry Mór.

Nyomatott Czéh Sándornál Győrött 1873.

Minden kornak vannak oly kérdései, melyek a kor társadalmi életének kifolyásai, és melyeknek megoldása rendkívüli fontossággal bír épen azért, mert maga az élet teremte a kérdést. Ily kérdésnek tekintem én a nő-emancipatiót, és azért óhajtok néhány szerény eszmével annak megoldásához járulni a jelen alkalommal.

Maga a szó: emancipitíó a szolgaságtól való megszabadulást jelenti; nő-emancipatió alatt tehát nem lehet mást érteni, mint a nő fölszabadulását azon járom alól, mely alá őt a társadalmi élet helyezte. Az első kérdés tehát az, valljon van-e a nő társadalmi állásában valami szolgai, mely alól fölszabadulnia kell. Ezen kérdésre csak úgy felelhetünk, ha ismerjük a nő társadalmi állását. – Ha tisztán csak a mai európai nők társadalmi állását tekintjük, akkor azt minden esetre oly előnyös oldalról lehet bemutatni, hogy a nőnek nincs oka szolgaságról panaszkodni, de ha a múltba megyünk vissza, akkor a nő helyzete valóban nem volt mindig ilyen kedvező.

A társadalmi élet legalsóbb fokán álló népeknél, kik halászat és vadászatból élnek, a nőnek valóban súlyos helyzete van. A természet zord viszonyaival örökös küzdelemben álló férfi nem ismer más erényt, mint a physical erőt és épen azért a gyöngébbet vagy megöli, vagy szolgájává teszi. A vad népeknél a férfi fegyverrel kezében megy előre, a nő megrakva mint egy teherhordó állat követi őtet. Új-Hollandban a férj nejét még lebetegedése napján is megveri; európai utazók inkább halált, mint házasságot kívánnak ezen vidék leányainak. A délamerikai indusok leányaikat gyakran megölik, hogy elkerüljék az asszonyok sorsát.

A férfi fölpiperézi magát mindenféle tollak és ékszerekkel, a nőnek ilyesmire gondolni sem szabad, és a szegény nő annyira beletalálja magát ezen nyomorú helyzetbe, hogy férjét közönyös-

nek tartja és féltékeny lesz reá, ha néha meg nem veri. Egy angol utazó egyszer egy ily szerencsétlen nő védelmére kelt és a férjet megakadályozta kegyetlen tettének keresztül vitelében, mire a nő rá támadt az angolra, hogy mi köze van ő neki férje tetteihez.

Az első rendszeres társadalmi élet többnyire teljesen összeesik a vallási étellel és társulattal, és habár a vallás feladata a vad erkölcsöket szelidíteni, a régi vallási államok legkevésbé sem járultak a nő alacsony társadalmi helyzetének javításához. Az ókor keleti államaiban a vallási Fanatismus úgy tekinté a nőt, mint kire a kéjvály isteni átka nehezült. A Brahminok törvénykönyve a Mami azt mondja, hogy a nő természetében rejlik a férfiakat itt a földön megrontani. (Mami IX. 17.)

A hindu költészet a férfit úgy fösti, mint a nő istenét, és a Manu szerint (V. 154.) a nő a legsóbb és legmegvetettebb osztályt képező szudrával vagy páriával egyenlő fokon áll, mert a szent zsinór felvételében nem részesülhet és így a vallási társulat tagjává nem lehet. Ezen helytelen vallási nézetekhez járult még sok helyen azon szokás, hogy a férfi nejét az apától bizonyos összeg, vagy szolgálatokért megvette. Ezen szokásnak nyomaira találunk Indiában, a görögöknél Homer idejében, végre a zsidóknál tudjuk, hogy Jákob Lea és Rathel elnyeréséért többféle szolgálatot tón Lábánnak. Éhez járult még több keleti népeknél a soknejűség, mely a nőnem iránti tiszteletnek kifejlődését akadályozá, ezen tisztelet pedig a nőnem jobb társadalmi helyzetének alapfeltétele. Az első lépés a nő helyzetének javítására mindenütt az egynejűség megkezdése volt, habár ez még nem volt elég biztosíték a férj kegyetlen uralma ellen, de legalább magában foglalta a javulás csiráját.

A nővétel megszűnése és a szokás, hogy a nő szüleitől egy kis vagyont is hozott magával a férj házához, már a nőt némileg biztosíták a rossz bánásmód ellen.

A görögöknél már a legrégebb idő óta az egynejűség divatozott, de egyideig fenállott a szokás, a nőt az apától megvenni, és egy görög hitrege egy nőt P a n d o r á t tekint az emberi bajok okozójának, később megszűnt ugyan a nő iránti előítélet és a görög nő már nem volt férjének szolgája, hanem

egyenjogú életpárja. Plato és Plutarch az asszonyt férjével teljesen egyenrangúnak tekinti, de azért az asszonymnak a görögöknél igen alacsony társadalmi állása volt. Míg a férj erkölcstelen nők társaságában mulatott, addig a nő feladatának tekintetett: szöni, fonni, kötni, a háztartást vezetni, a rabszolgákra felügyelni és a beteg rabszolgát ápolni. Az asszony csak ritkán és mindig rabszolgák kíséretében tette sétáját. Nyilvános helyeken és mulatóságokon soha sem jelent meg, mert a nyilvános társaséletben csak egy neme a nőknek szerepelhetett, a kéj nő, ki ilyenkor láthatlan öltözékben jelent meg. A közvélemény pedig a helyett, hogy sújtotta volna ezen nőket, fölemelte azokat. Praxiteles Phrynét a kéjnőt vette mintául, hogy Delphiben Apolló szobrát ábrázolja. Maga a vén Socrates nem átalotta meglátogatni Theodótát, hogy szépségét és okosságát bámulja. Ily körülmények között nem csoda, ha a görög asszony háza falai között volt kénytelen maradni és mint Thukydidés monda: csak az a nő lehetett erkölcsös, kiről senki sem jót, sem rosztat beszélni nem tudott.

R ó m á b a n a nő helyzete már kezdettől fogva kedvezőbb volt. Míg a görög nő dobajába vonult vissza, ha a férj vendégségeket adott, addig a rómaiak, mint Aristoteles megjegyzi épen nem haboztak nejeiket nyilvános ünnepeikre elvezetni és részökre minden vendégségeik alkalmával az első helyet átengedni. Lucretia, Virginia, az ősz Veturia fényes példái annak, hogy mily nagy becsben állott a nő már Róma első korszakában. A rómaiak legrégebbi törvényei ugyan korlátlan hatalmat adtak a férjnek neje felett. A férj még neje élete felett is rendelkezett. De azért férj és feleség között mindig szép egyetértés lehetett, mert az első elválás Róma építése után 500 évvel fordult elő. Később ezen egészséges erkölcsöket a római polgárok hatalmas gazdagsága, a Rómába tóduló ázsiai feslett erkölcsű nők nagy serege megmetyelyste és ennek következményei a házasséltre és a nő állására is kihatottak.

A rómaiaknál három neme volt a házasságnak. A papok és tíz tanú jelenlétében kötött ünnepélyes házasság, minőt csak patrícius köthetett és mely elválaszthatlan volt (*conferreatio*); a magánjogilag előirt házasság, mely vétel alakjában kötött

(coemptio); végre az „usus” ha a nő a férjvel állandón együtt lakik. Róma hanyatló korszakában a házasság ezen harmadik esete divatozott és az egész társadalmi életet felforgatta. Nem lehet tagadni, hogy a nő állása ezen időben nagyon független volt, a nő minden vagyonának tulajdonosa és kezelője volt még férjhez menetele után is, és az asszonyok könnyelmű férjeiknek magas kamatra pénzt kölcsönöztek, A nő szabad volt, de a józan erkölcsök és a társadalmi élet felforgatásának árán. Cicero elhagyta nejét, mert új hozomány után vágyott. Cató nejét átengedte Hortensiusnak. Macenas folyton változtatta nejeit. Az elválás nem volt többé szégyen, a közvélemény nem sújtotta azt. Hogy egy nő 8-10-szer ment férjhez az nem volt ritkaság: Hyeronymus szerint élt Rómában egy nő, kinek egymásután 23 férje volt és 23-ik férje maga is 21-edszer nősült. A nőnek igen nagy szabadsága volt ezen időben, de ezen szabadság a nő helyzetét főleg ha vagyontalan volt bizonyára legkevésbé sem javította.

A kereszténység főleg az által tett nagy szolgálatot első föllépése alkalmával, hogy legnagyobb hévvel a társadalom azon bűnei ellen fordult, melyek legveszélyesebbek voltak és ilyen volt a házasság intézményével való visszaélés és a fajtalan életmód. Nem lehet ugyan tagadni, hogy igen sokat a vallási szenvedély és rajongás annyira vitt, hogy a nőtlen és hajadon életet úgy állítá oda, mint a tökély legmagasabb fokát, egyedül a hajadonnak adták meg a tiszteletet és az asszony úgy tekintett, mint az emberi bajok szülő anyja, mint a pokol kapuja. A VI. században egy tartományi zsinat megtiltá az asszonyoknak tisztátalanságukra való tekintetből keztyű nélkül az úrvacsorájához járulni, sőt még Aquinói Tamás is azt monda, hogy az apát jobban kell szeretni, mint az anyát. Mindez a nő helyzetére okvetlen hátrányos befolyást gyakorolt és valóban a középkori törvényhozás legtávolabbról sem adott oly fényes állást a nőnek, minőt Justinian császár törvényei. A törvények, melyek a nőt a vagyon örökléséből egészen kizárták, csaknem napjainkig fenállottak és a nő csak a házasság és zárda között választhatott. Másrészről azonban nem lehet tagadni, hogy az egyház a germánok erkölceit általában megszelidítette, hogy az egyneűséget egész

Európában törvénynyé emelte és szentségnek tekintette, a házasság laza kötelékét megszüntette, sőt ügyelt arra is, hogy ezen intézménnyel visszaélés ne történjék. Pápák és püspökök a házi erkölcsöket szigorúan ellenőrizték és többnyire sikerült is nekik a királyokat és nemzeteket megakadályozni abban, hogy nejeiket elkergezzék. A canonjog és az egyház legkevésbé sem törekedett ugyan arra, hogy a nő részére vagyoni jogi biztosítékot szerezzen, de a házasság intézményét olyanná igyekezett tenni; hogy az a nőnek is megnyugvást szerezzen. Eltekintve egyes túlzott törekvésektől, például, hogy férj és feleség a házasság lényegével ellenkező életmódot viseljenek, legnagyobb szolgálatot az egyház a nőnemnek az által tön, hogy a férj és nő közötti köteleltségeket kölcsönöseknek tekinté és nagy erélylyel hangsúlyozta, hogy a tiszta és szeplőtelen életmódra nem csak az asszonyok, de a férj is kötelezve van, hogy a hűség nemcsak a nőre de a fér-fira nézve is köteleltség.

Ezen elvek hangsúlyozása által sikerült az egyháznak a házasság életet olyanná tenni, mely a nőt is boldogítsa és megmentse azon kínos benyomástól, melyet az ó korban épen a legerkölcsebb nőre gyakorolhatott azon körülmény, hogy a férjnek szabad volt a legfajtalanabb életmódot követni. A középkor legnagyobb érdeme abban volt, hogy a házasságot a legnemesebb irányú intézménnyé tette, noha ezen törekvésre zavarólag hatott azon körülmény, hogy a nőtlen életet túlbecsülték és az egyház papjai már korán megszűntek jó példa által is hatni az intézmény nemesítéséhez. A kereszténység azonban nem pusztán a házasság-erkölcsi életének emelése által javította a nő helyzetét, de főleg nagy szolgálatot tett a nőnemnek oly tanok hirdetése által, melyek alkalmasak voltak arra, hogy a nőnemnek tiszteletet szerezzenek. A kereszténység ugyanis épen azon erényeket dicsőíté, melyekben a nőnem tündöklük. A szegények iránti részvét, a könyörületesség, a felebaráti szeretet, a jótékonyság, betegápolás és a nyomor-nyihítése oly erények, melyek iránt a női kedély fogékonyabb, mint a férfié. Míg az ó korban csak az önbizalom, a bátorság, jellem-szilárdság és törhetetlen honszeretet állottak becsben; addig a kereszténység a szűzesség és szemérmesség; a szerénység és jószívűség erényeit hangsúlyozta. – Ezen erények dicsőítése, az

egyháznak az első ízben özvegyiségre jutott asszony iránti tisztelete és a Mária cultus, annyira fölemelték a nőt, hogy a harczokhoz szokott lovag a legnagyobb és leggyöngédebb tiszteletet tanusítá a nőnem iránt, a férjnek gyakran vad indulatai meg voltak szelídítve és a nőnem iránti regényes tisztelet a vassal és pánczéllal fölfegyverzett lovag részéről a középkor egyik legszebb vonása, és csak örvendeni kell azon, ha a 15. és 16-ik század szakadatlan harczai és vallási villongásai az emberi nemből ezen szép vonást kitörölni nem tudták. Ne a hideg kötelességérzet, hanem a tisztelet maradjon a jövőre is azon érzés, melylyel a nőhöz közeledünk. A nőnek erkölcsi emancipationát a középkor eszközölte, a mi korunk feladata befejezni a nemes munkát. A nő mindenesetre a férfival egyenjogú tényező és ez ma már a törvényhozás is elismeri. A leánygyermeknek a figyermekkel teljesen egyenlő örökjoga van. A nő ép úgy tulajdonosa vagyonának, mint a férfi, a nőt védi a törvény a férj túlkapásai és jogtalanságai ellenében. A nő a házasságban a férjjel egyenjogú tényező, kívánhatja tőle mindazon kötelességek teljesítését, melyeket a férj a nőtől kivan. A házasságtörést mind a két részről bünteti a törvény; a nő ép úgy kereshet védelmet a törvény előtt a férj méltatlan bánásmódja ellen, mint a férj. A nő bír mindazon jogokkal, melyek az embert természeténél fogva megilletik. A magánjogi törvények férfi és nő között különbséget nem ismernek. Mind össze csak kettő az, mi fölött a nők panaszkodnak és mi alól felszabadulni akarnak. Az egyik az az azon sajátos helyzet az államban, hogy a törvény és társadalmi szokás nem nyújt elegendő alkalmat arra, hogy a nő férjhez menetel nélkül is megélhessen és egyedül a férjhez menetelre van utalva; – a másik, hogy a nő nem élvezi azon politikai jogokat, melyeket a férfiak élveznek. Míg e kettő be nem következik, addig a nő legtöbb újabb írónak fogalma szerint szolgai helyzetben van és ez alól emancipálandó.

Az első kérdés tisztán társadalmi kérdés, és célja a nő anyagi helyzetét javítani ott, ahol kell és ezen kérdés megoldása a mai társadalmi viszonyok között valóban szükséges. A mai társadalmi élet már nem teszi lehetővé a nőnem egy jelentékeny részére nézve a férjhezmenetelt. Az önálló pályaszerzés a finemre

nézve oly nehéz küzdelem, hogy a mai viszonyok között 25-30 éves kora előtt alig jut anyagilag önálló helyzetbe a férfi és ezen küzdelem közepette a finem egy része elvész annyira, hogy ám-bár Európában mindenütt több férfi születik, mint nő, mégis minden európai államban a nők vannak túlsúlyban és a háború, – ezen vakmerő támadás az emberi nem jóléte és haladása ellen, még ma is ritkítja a férfiak sorait. A visszamaradt árvák és özvegyek jajkiáltása – a lelkiismeret szózata a társadalom ezen rút bűne, a háború ellen. Nem lehet tehát tagadni azt, hogy a nő igen is gyakran jut oly anyagi helyzetbe, melyben egyedül saját erejére van utalva, kell tehát, hogy a társadalom a nőnek ily helyzetben támaszára és segítségére legyen. A társadalom mai állapota mindenesetre olyan, hogy a nő gyakran igen szomorú helyzetnek van kitéve. – Néni annyira a nőnemnek túlsúlya, mint inkább a magas társadalmi igények teszik, hogy a nők nagy része férj nélkül marad. Nálunk az utolsó népszámlálás adatai szerint csak 18,000-rel van több nő mint férfi, de a férfiaknak 30%-a, sőt Pesten 33% nőtlen életet él, főleg a művelt osztály azon része, mely saját munkája után él, alig képes betölteni azon igényeket, melyek alól sem ő, sem neje ki nem vonhatja magát. író és művész, tanár és tanító, tisztviselő és lelkész, orvos és ügyvéd többnyire csak nehezen tudnak nejeikkel együtt a társadalmi igényeknek megfelelőleg élni, minő sors vár tehát nejeikre vagy leányaikra, ha árván és özvegyen maradnak. Épen ezen társadalmi osztály árvái és özvegyei azok, kikre valóban szomorú sors vár azért, mert állásuknak és igényeiknek megfelelő életpályát alig választhatnak. Ha végig tekintünk azon adatokon, melyeket Pestváros legújabb statistikája nyújt, akkor valóban szomorú képet nyerünk. A női kézipar, melyre a nő leginkább utalva van, egyrésztől a gép és gyári munka által veszedelmes versenytársra akadt; másrésztől, ezen munka mint mellékes foglalkozás úgyszólván, mint mulatság üzetik azok által, kik a férfi keresetéből élnek és innét ezen munka szerfelett csekély díjazása. A többi keresetforrás, a mi a nőre nézve nyitva áll: fodrászat, betegápolás, mosás, napszám és egyéb testi munka, névleg a szolgálat, mint cseléd; ez mindössze, a mi nő előtt nyitva áll. Van Pesten 35 ezer nő, ki maga kénytelen megkeresni kenve-

rét és ebből közel 28ezer napszámmunka, mosás és házi szolgálatból él. Az özvegnők között 4289 találtatott, kinek sem foglalkozása, sem vagyona nincsen és kik közül 429 bevallotta, hogy alamizsnából él. Ez hazánk fővárosának társadalmi képe, hogy más európai nagy városokban e kép még mennyivel szomorítóbb, azt könnyen elképzeltetheti a szíves hallgató, ha tudja, hogy csaknem minden nagyobb európai városban a nőnem nagyobb számmal van képviselve, mint a finem; míg Pestvárosában épen ellenkezőleg 5000-rel haladta *meg* a férfiak száma a nőkéét. – Nem lehet tehát csodálkozni, ha a valódi emberbarátok mindig hangosabban sürgetik a nő munkakörének kitégítésát és a társadalom súlyos bajának tekintik azon körülményt, hogy a nő előtt legtöbb életpálya el van zárva. Nem is lehet ezen eljárást semmivel védelmezni, mert annyit el kell ismerni, mint tényt, hogy a nőnek is joga van megélni és állásának megfelelő életpályát keresni.

Hogy a nő ilyet ma még nem talál, annak oka a társadalom előítélete, melyet le kell küzdeni. Azt szokták mondani, hogy a nő gyenge a kenyérkeresés nehéz pályájához. De ha a testi gyengeséget érti valaki, úgy mindenesetre különös, hogy a nő gyengesége daczára csak egy módon – fáradságos kézi – sőt napszám munkával keresheti kenyerét és még azon iparoktól is ki van rekesztve, melyekre a nő alkalmasabb, mint a férfi, p. o. a sütő ipar, cukrász ipar sat. A nő testi gyengesége bizonyára nem ok, hogy a keresetágak egy nagy részéből kizárassék. De sokan főleg a nő gyengébb szellemi tehetségére hivatkoznak, azt mondják, hogy a nőnem a tudomány és művészet terén alig tud egy-két nevet fölmutatni, sőt hozzá teszik, hogy már a természet is gyengébb szellemi tulajdonokkal ruházta föl a nőt, mint a férfit, mert a nő agyveleje kisebb súlylyal bír, mint a férfiúé. De ezen ellenvetés sem lehet irányadó, mert valamint az izmok a testgyakorlat által fejlődnek és erősödnek, úgy az agyvelő is csak a gondolkozás által lesz nehezebb, – különben a nők daczára annak, hogy a tudományok csarnokába be nem bocsájtattak, egyes nagy nevek által eléggé bebizonyították, hogy bírnak azon észbeli tulajdonokkal, melyek bármely életpályához szükségesek.

Már a középkorban egy nő tanszékről magyarázta a novelákat. Lewald Fanni, Stäel, Koyer (Mard, Morgan, Miss Marti-

neau, Mühlbach Lujza és Howe asszony elég fényesen bebizonyították, hogy a tudomány és művészet terén ők is képesek tenni és alkotni. Semiramis királyné, Swéd Krisztina Mária Terézia, Erzsébet és Lorántfi Zsuzsanna fényes jelét adták az állambölcséségnek; Judit és Corday Charlotte, Jean d'Are, Rozgonyi Cecília és Z r i n y i Ilona a hazaszeretet és erélynek. Nincs tehát semmi ok arra, hogy a nőnemtől megtagadjuk a képességet az önálló életpályára. De midőn ezen jogot teljes készséggel elismerem, nem mulaszthatom el a nőnemet figyelmeztetni arra, hogy legszebb és legnemesebb hivatása a család őrangyalává – valódi anyává lenni. Kern kell elzárni a nő előtt a kenyérkereset pályáját annyira, hogy a nő, valahányszor a házas élet örömeit nem élvezheti, – a nyomor és inség, nehéz szolgálai munka vagy erényének áruba bocsátása között legyen kénytelen választani. Orvosoljuk a bajt akkor, midőn az még könnyen megtörténhetik. A szellemi képesség és testi erő, ha tán kisebb mértékben is, de megvan a nőnemenél épúgy mint a férfinál; – csak hogy a nőnem hivatása és rendeltetésével nem fér össze minden életpálya. A nőnek életpályákra nem azért van szüksége, hogy tundököljön és uralkodjék a világ fölött, mert a „nő a szívnek ura. A nőnemnek nem társadalmi és politikai állását kell megváltoztatni, hanem csak a tisztességes megélhetésre való jogát elismerni. E részben tehát kell nyújtani annyit, a mennyi a helyzet javítására okvetlenül szükséges. Első kötelessége minden családapának nagyobb gondot fordítani a leányok nevelésére: a nő tanuljon annyit, hogy azután meg is élhessen, de e mellett tekintse mindig tulajdonképeni hivatásának a házas életet. Állítson az állam nőpraeparandiákat, polgári iskolákat és ipartanodákat a nem számára; kereskedelmi és könyvviteli tanfolyamokat; alkalmazza a nőket az itt nyert ismereteknek megfelelőleg és a nő, a ki tanult valamit, nem fog pálya nélkül maradni. Az orvosi és ügyvédi pálya már sok oly nehézséggel van összekötve, mely a nőre nézve hátrányos lehet, így a magasabb államhivatal is. Az ipari és kereskedelmi foglalkozás, sőt a technikai irányú hivatal is jobban a háziélet belső köréhez hasonlít, míg az államférfi, ügyvéd és orvos mélyen bevetődik az élet zajába; és oly Pályát folytat, mely a csendes háziéletnek nyílt ellentéte. Ily

pályák bizonyára megfosztanak a nőt nőies jellegétől – a szeméremtől. Már maga ezen ismeretek szerzése is nagy nehézséggel jár a nőre nézve. Nő-egyetemek fölállítása mindenesetre merész kísérlet volna ma, midőn előbb szerényebb körben kell kísérletet tenni a nő gazdasági emancipációjával. A férfiegyetemek látogatásától pedig nem lehet üdvös eredményt várni. Voltak egyetemek, melyek az egyetemi tanszabadságot a nőegyetemre is kiterjesztik, és e részben a zürichi egyetem ment példával előre. Az utolsó évben a zürichi egyetemnek már 200 nőhallgatója volt, de a nők nagy kedve az egyetemi pályához kezd a zürichi tanár uraknak igen nagy gondot okozni. Volt ugyanezen nők között egynehány, a ki vizsgáit fényes sikerrel tette le, de a legnagyobb rész, főleg az orosz nők igen rossz példával mennek előre.

Az előadásokat nem nagyon látogatják, a városban nem a legjobb hírnek örvendenek; férfitanuló társaikkal együtt egyik-kávéház- és vendéglőből a másikba mennek, az utcán szivaroznak, és igen férfiasan öltözködnek. Az első kísérlet tehát e téren máris rossz eredményekre vezetett. A zürichi egyetemnek ugyan van már több utánczója, sőt a kolozsvári egyetem is szert tett már egy nőhallgatóra, de a fi- és nőnemnek folytonos érintkezése épen azon korban, midőn a férfinem legkönnyelműbb éveit éli, – bizonyára sehol sem fog jó eredményekre vezetni. Ha az egyetemi karok nem akarják a nőnem a tudományok málásztjából kirekeszteni, akkor ne rösteljenek a nőnem számára külön előadásokat tartani; mert jaj annak a nemzetnek, hol a nőnemből kivész a szemérem. Tisztességes életpályát a nőnek, de nem a női erkölcsök árán. Van a nőemancipáció kérdésének még egy másik oldala, és ez a ifő politikai emancipációja. Voltak már többen, kik nem elégedtek meg a nő társadalmi és gazdasági emancipációjával, hanem politikai jogokat is kívántak a nő számára. Azt akarták, hogy a nő is vegyen részt a politikai életben, a követválasztási mozgalmakban és az államélet minden mozzanataiban. Már Plato minden politikai jogot ki akar terjeszteni a nőnemre, és hogy következtelen ne legyen, még katonának is besorozza a nőt, de csak a tartaléksereg számára. Volt tanártársamnak, Dr. Dobránszky Péter-

nek, már a nőhuszárok ellen sem volt kifogása, csak politikai jogokat adjanak a nőnemnek. – Sy é y e s és C o n d o r c e t a francia nemzetgyűlésen, J o h n S t u a r t M i 11 1867. május 20-án az angol parlamentben indítványozta a politikai jogoknak a nőnemre való kiterjesztését, de a többség nem pártolta az indítványt. Ez indítvány megvalósítása végső következményeiben nem is vezethet másra, mint a társadalmi rend felforgatására. A mennyire ellenkezik a nőnem természetével és egész lényével a katonai pálya, épúgy ellenkező a politikai élet zaja.

Ha magát a társadalmi élet természetét vizsgáljuk, akkor kétségtelen, hogy van a nőnemnél olyasmi, a mi épen ezen nemnek kiváló tulajdona és díszje és ez a női szemérem és szendőség, a gyöngéd odaadás és szerénység. Ezen erények épen a férfínál hiányzanak, mert a bátorság, a tetterő és a küzdelem az élet nehéz viszonyaival és a sorssal azokat kifejlődni nem engedik. Hisz az épen oly vonzó a férfira nézve a nőnem irányában, hogy kiegészíti azt, a mi a finemnél hiányzik és így lesznek férfi és nő egy egészszé, a családi élet az emberi nemre áldássá. A nő természetének inkább megfelel a csendesen lefolyó társadalmi élet, melynek legszebb díszét a nő erényei képezik, míg a férfi tulajdonainak és jellemének jobban megfelel az élet zaja.

A küzdelemtől elfáradt és elcsüggedt férj számára a nő készíti el a házi élet édes jutalmát. Ha bevonjuk a nőt is a politikai élet pártküzdelmeibe, akkor az egész társadalmi életet megfosztjuk nemtőjétől, akkor minden elemet az állam vesz igénybe és a társadalomnak erkölcsi alapja hiányozni fog:

Nach Freiheit strebt der Mann,
Das Weib nach Sitte !

mondja a költő.

Különben a nőnem érzi és tudja hivatását és épen azért mindig távol állott azon küzdelmektől, melyek által sokan a nők számára politikai jogokat akartak szerezni, komoly kísérletet a nőnem ily jogok megszerzésére sohasem tett, mert tudja és érzi, hogy a nő helyzete ez által csak rosszabbodnék.

Ha a nő örökre az élet zajában és küzdelmeiben lesz kénytelen tölteni napjait, akkor nem csak a családi élet lesz tönkretéve, de a nő elveszti azt, a mi valódi szabadságának egyetlen

biztosítéka: a férfi-nem tiszteletét! Ott a hol a nő a katonára és bevonatik a politikai élet küzdelmeibe; – ott a szemérem-érzet és nőerények kivesznek, – az ily módon emancipált nő kéjnő lesz, a becsületes nő csakhamar visszavonulni kénytelen és a görög asszonyok sorsára jut. Ne feledjük el soha, hogy volt a világtörténet folyamában egy időszak, midőn egy kéjnő saját vagyonából akarta fölépíteni Thebe városát és falaira felírni: Nagy Sándor lerombolta, Phryne, a kéjhölgy fölépíté azt. Ezen kép a túlzott mértékben eszközölt emancipatió képe. Az erkölcstelen nő mindent, még tiszteletet is nyerne, az erényes nő mindent elvesztene !